

Н. П. Новак,
к. е. н., докторант, Херсонський державний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ВИРОБНИКІВ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

N. Novak,
candidate of economic sciences, doctoral candidate, Kherson State Agrarian University

ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF INNOVATIVE-INVESTMENT ACTIVITY OF PRODUCERS OF ORGANIC PRODUCTS

У статті виявлено особливості змісту та структури інноваційно-інвестиційної діяльності виробників органічної продукції. Йдеться, насамперед, про можливі спеціальні або додаткові джерела інвестування, а також про інновації органічного та екологічнобезпечного характеру. Обґрунтовано їх складники, організаційно-економічні механізми залучення та використання, інструменти управління. Визначено напрями та засоби її удосконалення на перспективу.

In the article the peculiarities of the content and structure of innovation-investment activities of organic producers. We are talking primarily about possible special or additional sources of investment, but also about innovation, organic and eco-friendly nature. Reasonably their components, organizational and economic mechanisms of attracting and using the management tools. Directions and ways of improving them for the future.

Ключові слова: виробники, органічна продукція, організація, інноваційно-інвестиційна діяльність, особливості, структура, управління, удосконалення.

Key words: manufacturers, organic products, organization, innovation and investment activities, features, structure, management, improvement.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інноваційно-інвестиційна діяльність має комплексний характер за рахунок формування інвестиційних ресурсів, які дають можливість реалізації інноваційних програм і, в свою чергу, виконує роль інструменту розширеного відтворення господарської діяльності органічних аграрних підприємств. Саме інвестиційне забезпечення розглядається як основне джерело формування інвестиційних ресурсів та фінансування всіх напрямів органічної діяльності суб'єктів господарювання. Інвестиційне забезпечення інноваційного її розвитку дає можливість органічному виробництву динамічно розвиватися і формувати фінансові ресурси для забезпечення потреб простого та розширеного відтворення. Таким чином, відбувається процес колообігу інвестицій, під час якого інвестиційна діяльність стає основою інноваційної діяльності, що забезпечує зростаючі потреби підприємств у фінансуванні. Отже, формування інвестиційних ресурсів є основою інноваційного розвитку виробництва органічної продукції.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значний внесок у дослідження проблем інвестування органічного виробництва зробили вітчизняні вчені: Р.М. Безус, О.Т. Дудар, І.В. Ксьонжик, Л.О. Мармуль, О.Л. Мусієнко, В.В. Писаренко, Л.М. Сокол, С.А. Фрунза, О.В. Ходаківська, О.В. Шубравська та інші. Проте питання інноваційно-інвестиційного забезпечення діяльності аграрних підприємств з органічного виробництва потребують подальших досліджень. Адже часто органічне виробництво розуміється як повернення до традиційного досвіду з меншими затратами. Проте практика господарювання не відповідає такому уявленню.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є виявлення особливостей інноваційно-інвестиційної діяльності виробників органічної продукції, визначення її змісту, складників та структури, обґрунтування механізмів та інструментів управління, регулювання та удосконалення на перспективу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Суб'єкти господарювання агросфери України мають величезні ресурси для виробництва звичайних та органічних продовольчих продуктів, розв'язання не лише національної, а й світової продовольчої проблеми. Згідно з експертними оцінками, країна може забезпечити продовольством від 150 до 500 млн чол. Це виявлятиметься у нарощуванні обсягів аграрного органічного виробництва, пропонуванні безпечних і корисних продовольчих продуктів, що дасть можливість забезпечити населення якісними продуктами, необхідними для здоров'я.

У сільському господарстві інноваційна діяльність здійснюється у процесі створення нових або поліпшення існуючих сортів рослин, порід тварин, видів машин й устаткування, впровадження новітніх технологій, підходів до організації й управління в галузі [1, с. 26]. Вплив технологічних інновацій у аграрному органічному виробництві стосується змін у його структурі внаслідок розвитку біотехнологій, імплементації світових стандартів якості продукції, поширення альтернативних видів землеробства тощо. Проте такі тенденції здатні спровокувати реалізацію загрози тимчасового дефіциту продовольства на світовому і внутрішньому ринку, спричинити виникнення структурних проблем розвитку останнього, оскільки органічне виробництво в сучасних умовах не може бути масовим.

Узагальнення наукових досліджень щодо інноваційної діяльності в сільському господарстві й пов'язаних із ним сферах підтверджує, що найбільш перспективним є розвиток екологічно орієнтованих систем землеробства й агрогосподарювання в цілому. Вони вже нині дозволяють на основі застосування досягнень біотехнології суттєво підвищувати ефективність виробництва й якість отримуваної продукції, зберігаючи при цьому природний агроресурсний потенціал. Поряд із цим напрямом, фундамент інноваційного забезпечення органічного виробництва формують енергозберігаючі технології і пов'язана з ними біоенергетика, які є запорукою пом'якшення залежності людства від невідновлюваних джерел енергії. Під впливом зазначених процесів відбуваються суттєві трансформації світової агросфери, які, в свою чергу, несуть зміни і у вітчизняний агропродовольчий розвиток та середовище господарювання.

На думку переважної більшості науковців [3, с. 28], інновації в сільськогосподарських підприємствах органічного напрямку спеціалізації спрямовані на задоволення ними певних суспільних потреб, зокрема, потреб населення в безпечному харчуванні в необхідних обсягах через безпечні агробіотехнології, поліпшення продуктивності землі як природного ресурсу, створення нових сортів рослин, порід тварин тощо. Вони є засобом, використання якого дає можливість одержати певний економічний ефект, пов'язаний з реалізацією цілей розвитку органічного аграрного виробництва, підвищенням ефективності його функціонування. Інноваційно-інвестиційну діяльність необхідно розуміти також як процес фінансового забезпечення комерціалізації новітніх розробок, програм, селекційних видів продукції тощо з метою підвищення її конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому агропродовольчих ринках, отримання прибутків чи інших вигод.

Інноваційний процес в аграрному органічному виробництві можна охарактеризувати принаймні двома основними рисами. Його фундаментальною основою є нова наукова ідея — джерело нововведення, що в ході інноваційного процесу розробляється більш детально, проходить технічну апробацію та впроваджується у виробництво. Основним критерієм ефективності інноваційного процесу є суспільна необхідність та значущість його результатів. Необхідно підкреслити, що в умовах ринку недостатньо запропонувати інновацію — вона має бути успішно реалізована на ньому [2, с. 194].

Мусієнко О.Л. зазначає, що інвестиції в поєднанні з інноваціями мають давати позитивний ефект — сприяти збільшенню обсягу реалізованої продукції, зниженню вартості одиниці продукції і покращенню її якості, підвищенню рентабельності виробництва, покращенню умов праці та збільшенню її продуктивності. Для сектору органічного виробництва це особливо актуально, оскільки повноцінна інтеграція органічної економіки у систему господарювання уможливується лише за умов випереджаючого розвитку, котрий базується на широкому використанні інновацій. Необхідною умовою розвитку органічного сектору агросфери є впровадження відповідних обґрунтованих державних програм, спрямованих на покращення інвестиційного клімату в регіонах розміщення органічних підприємств і підвищення ефективності впроваджуваних інновацій [4, с. 92].

За умов сьогодення виробництво органічної продукції вважається одним із найперспективніших напрямів економіки агросфери. У країнах з розвинутою ринковою економікою кожного року збільшуються виробництво і споживання саме органічної продукції. За свідченнями експертів, сьогодні під органічне сільське господарство у світі відведено велику кількість сільгоспугідь. Це пов'язано, насамперед, з усвідомленням шкоди, якої завдає природі та людині застосування нітратів, пестицидів, гербіцидів тощо. Сутність виробництва органічної продукції полягає у повній відмові від використання ГМО, антибіотиків, отрутохімікатів і мінеральних добрив, засобів росту. Це призводить, передусім, до підвищення природної біологічної активності ґрунтів, відновлює баланс корисних речовин, збільшує приріст гумусу і, як результат, збільшує врожайність сільськогосподарських культур.

Як зазначають науковці та маркетологи-практики, аналітики аграрного ринку, попит на органічні харчові продукти в Україні значно перевищує їх пропозицію. Результати моніторингу ринку, соціологічні дослідження показують, що 60 % жителів українських мегаполісів готові купувати органічні продукти. При цьому найбільш затребуваними можуть стати м'ясо (39%), молоко й молочна продукція (36 %), плоди та овочі (29 %), а також макаронні й хлібобулочні вироби (16 %) [5]. Однак для українського ритейлу органічні продукти поки залишаються іміджевою позицією, а нечисленні малі підприємці віддають перевагу просувати таку продукцію переважно через Інтернет.

За слушною думкою С.А. Фрунзи, більшість проблем сталого економічного розвитку в країні в цілому та в окремих сферах господарювання (зокрема в аграрній сфері) взаємозалежні. Так, результативність органічного виробництва залежить від фінансово-кредитного за-

безпечення, яким визначається можливість модернізації матеріально-технічної бази, впровадження інновацій. Інвестиційне забезпечення, у свою чергу, — від результативності органічного аграрного виробництва. Визначальною серед них є проблема, обумовлена відсутністю чітких стратегічних й тактичних пріоритетів соціально-економічного розвитку органічного сегменту аграрної сфери та його окремих складових [9, с. 103].

Їх визначення стосується механізму регулювання інвестиційного розвитку, управління його функціонуванням. В свою чергу, це охоплює всебічне врахування можливих ризиків та обмежень, джерел та ресурсів фінансування: як зовнішніх, так і внутрішніх. В умовах обмеженості внутрішніх ресурсів суб'єктів господарювання одним з привабливих джерел інвестицій є іноземні надходження. Проте обсяги та рівень ефективності останніх є обмеженими внаслідок низки чинників, а саме: військового конфлікту на сході країни, нестабільності законодавчої бази, корупції, відсутності належного захисту інвесторів та низької прибутковості інвестицій.

Ми погоджуємося з думкою Л. Мармуль, І. Ксьонжик про те, що існуючий механізм регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення агросфери стосується також переробної промисловості, орієнтуючись на: впровадження передових технологій та інших інновацій з метою досягнення високої конкурентоспроможності кінцевої продукції; створення нових робочих місць з використанням сучасного оснащення; задоволення платоспроможного попиту населення; вирішення соціальних та екологічних проблем підприємств та територій їх розміщення [3, с. 69].

Виважена та детально розроблена інвестиційна підтримка органічного виробництва повинна здійснюватися шляхом впровадження регламентаційно-сертифікаційної, податкової, амортизаційної, митної, цінової та кредитної політики. Важливими фінансовими важелями мають стати: кредитне забезпечення; оподаткування; страховий захист; державна підтримка сільських товаровиробників та сільських територій, що забезпечуватимуть ефективне функціонування органічних господарських структур у ринкових умовах.

Розвиток виробництва органічної продукції в Україні стримує недостатнє та недосконале державне регулювання й стимулювання, значний дефіцит агрономічних, зооінженерних, ветеринарних фахівців, що спеціалізуються на виробництві органічної продукції, відносно складна та тривала за часом процедура отримання відповідного сертифікату. Однак, як найбільш важлива для розвитку виробництва органічної продукції проблема, оцінюється відсутність компенсації та дотацій при переході виробників від звичайного методу ведення господарства до органічного, в сфері агроєкології загалом.

Важливим чинником підвищення інвестиційної привабливості органічних підприємств є покращення якості виробленої ними продукції, приведення її у відповідність до міжнародних стандартів. Сучасні стандарти мають надавати новий імпульс розвитку інноваційних технологій, відігравати значну роль у вирішенні питань захисту навколишнього середовища, удосконаленні програм безпеки й охорони здоров'я, покращенні якості життя і розвитку аграрної економіки в цілому. Вони сприяти-

муть виробництву високоякісної конкурентної продукції, а також розширенню експортних можливостей органічних агроформувань [7].

Основними джерелами інвестування органічних підприємств є: власні фінанси; кошти державного і місцевих бюджетів; кошти іноземних інвесторів; короткострокове і довгострокове банківське кредитування; короткострокові та довгострокові вкладення кредитних спілок та кооперативних небанківських установ; фінансовий лізинг; факторингові операції (поєднані з кредитуванням оборотного капіталу клієнта); форфейтинг (кредитування зовнішньоекономічних операцій у формі купівлі-продажу без права регресу комерційним банком (форейтором) в експортера (продавця) векселів чи інших боргових вимог, акцептованих імпортером); іпотечне кредитування під заставу земель сільськогосподарського призначення (після зняття мораторію на продаж землі); інвестування в акціонерний капітал (для сільськогосподарських акціонерних товариств); інше довгострокове, венчурне фінансування.

У сучасних умовах основним джерелом інвестування розвитку виробництва органічної продукції досі залишаються власні кошти підприємств та організацій. Що стосується державної підтримки, то за період 2012—2013 рр. фінансування наукових досліджень знизилось на 35,5 %, фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі скоротилась на 75 %, реформування та розвиток комунального господарства у сільській місцевості — на 14,5 %, державна підтримка галузі тваринництва збільшилась на 23 %, видатки на проведення земельної реформи збільшилось на 29,6 %. Отже, більшість сільськогосподарських підприємств не розраховували на державну підтримку.

Якщо порівняти державну підтримку в Україні з країнами ЄС, то там початковий максимальний рівень дотацій по органічних продуктах складав — 461 євро на 1 га в рік (його одержують під час перехідного періоду садівники), а мінімальний — біля 66 євро за 1 га в рік (для сертифікованих як органічні багаторічних пасовищ великої площі). Таким чином, у залежності від типу господарства і його спеціалізації, прямі суми дотації підприємствам в країнах ЄС становили, у середньому, 240 євро за 1 га. Що стосується інформаційної й рекламної діяльності, то виробники органічної продукції відшкодовується до 70 % витрат у цій сфері. Дохід у 255 євро у рік приносить фермерові участь у програмі контролю якості продукції [6].

Іншим джерелом інвестиційних ресурсів у аграрній сфері є банківські кредити. За державної підтримки була реалізована програма пільгового кредитування аграрної сфери комерційними банками. Однак визначений підхід не активізував співпрацю банків та аграріїв у достатній мірі. Основними причинами такої ситуації були і залишаються вартість кредитів, запізнення з отриманням компенсаційних виплат, високі вимоги до позичальників, недосконала система розподілу та ускладнена процедура отримання бюджетної компенсації.

В останні два роки платоспроможність населення стрімко падає, і це змушує товаровиробників реалізувати продукцію за цінами, нижчими від її собівартості. Крім того, банки не можуть у повному обсязі задовольнити потреби інноваційного розвитку, забезпечити по-

вний цикл реалізації органічних продуктів, оскільки в загальній сумі кредитів стабільно переважають короткострокові кредити, а термін окупності інновацій довший за один рік. Однак геополітичне положення країни надає значні преференції в розвитку в тому числі й органічного сегменту агросфери.

Західноєвропейські інвестори шукають місце для розміщення нового виробництва та базу для експансії на динамічні ринки Східної Європи, підприємці з країн СНД прагнуть виходу на Європейський та світовий ринок. За цих умов Україна, що межує з економічними культурами як Заходу, так і Сходу, виокремлюється привабливим самостійним середовищем для ведення бізнесу, ідеальним плацдармом для виробництва товарів та послуг, орієнтованих на обидва ринки [8, с. 20]. На наш погляд, організація спільних аграрних підприємств, що спеціалізуються на виробництві органічної продукції, є одним з перспективних напрямів розвитку агросфери. Але слід враховувати певні ризики. Так, більшість іноземних інвесторів мають за стратегічну мету отримувати якісну продукцію за мінімальних вкладень та з мінімальною оплатою трудових ресурсів. Вироблену органічну продукцію не завжди вдається реалізовувати на українському ринку. Тому цей ресурс потрібно використовувати з урахуванням інтересів вітчизняних товаровиробників та споживачів.

ВИСНОВКИ

Забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку вітчизняних органічних підприємств залежить, насамперед, від свідомості та фінансових ресурсів товаровиробників. Тому одним із раціональних підходів до їх збільшення є створення та функціонування кооперативів. У світовій практиці перевага надається багатofункціональності сільського господарства, відповідно до якої у процесі діяльності виробляються продовольство, промислова сировина і суспільно значущі блага. Основними з останніх є продовольче самозабезпечення, відтворення та розвиток селянства, підтримка екологічної рівноваги довкілля.

Переваги, за рахунок скорочення трансакційних витрат, має становлення вертикально інтегрованих структур з виробництва, переробки та реалізації органічної продукції: кластерів та обслуговуючих кооперативів, принциповою ознакою яких є інвестиційно-інноваційне та інформаційне забезпечення, застосування інструментів фінансово-економічного й організаційно-правового характеру, врахування територіально-просторової організації, імплементація програм розвитку з одночасним врахуванням зовнішніх можливостей і загроз, внутрішніх сильних й слабких характеристик органічного агровиробництва, що передбачає сценарну варіативність його структуризації на перспективу.

Література:

1. Безус Р.М. Фінансове забезпечення розвитку підприємств із виробництва органічної продукції / Р.М. Безус, А.В. Подобна // Економіка. Фінанси. Право: щомісячний інформаційно-аналітичний журнал. — 2012. — № 6 — С. 24—27.
2. Дудар О.Т. Теоретичні основи формування органічного агровиробництва у контексті екологізації довк-

ілля / О.Т. Дудар // Сталій розвиток економіки. — 2013. — № 1. — С. 191—195.

3. Мармуль Л.О. Інвестування інноваційного розвитку харчових і переробних підприємств: монографія / Л.О. Мармуль, І.В. Ксьонжик. — Миколаїв, 2011. — 153 с.

4. Мусієнко О.Л. Фактори інвестиційної привабливості підприємств аграрного виробництва / О.Л. Мусієнко // Інноваційна економіка. — 2013. — № 4. — С. 90—95.

5. Органік в Україні [Електронний ресурс] / Федерація органічного руху України. — Режим доступу: <http://organic.com.ua/>

6. Органічне виробництво: має шанс подолати голод і глобальне потепління [Електронний ресурс] / Український органік журнал "Organic UA". — Режим доступу: <http://organic.ua>

7. Писаренко В.В. Суть органічного землеробства / В.В. Писаренко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.agromage.com/stat_id.php?id=677

8. Ходаківська О.В. Енергетичний підхід до розв'язання проблеми екологічнобезпечного землекористування / О.В. Ходаківська // Економіка АПК. — 2010. — № 11. — С. 18—24.

9. Фрунза С.А. Забезпечення інвестиційного розвитку аграрної сфери національної економіки / С.А. Фрунза // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. — 2010. — Вип. 17. — С. 101—107.

References:

1. Bezus, R.M. and Podobna, A.V. (2012), "Financial support for the development of enterprises to organic production", *Ekonomika. Finansy. Pravo: schomisiachnyj informatsijno-analitychnyj zhurnal*, vol. 6, pp. 24-27.

2. Dudar, O.T. (2013), "Theoretical bases of formation of organic production in the context of the greening of the environment", *Stalyj rozvytok ekonomiky*, vol. 1, pp. 191—195.

3. Marmul', L.O. and Ks'onzhnyk, I.V. (2011), *Investuvannia innovatsijnoho rozvytku kharchovykh i pererobnykh pidpriemstv [Investment innovative development of food and processing enterprises]*, Mykolaiv, Ukraine.

4. Musiienko, O.L. (2013), "Factors of investment attractiveness of enterprises of agricultural production", *Innovatsijna ekonomika*, vol. 4, pp. 90-95.

5. Federacija organichnogo ruhu Ukrai'ny (2016), "Organic in Ukraine", available at: <http://organic.com.ua/> (Accessed 20 May 2016).

6. Ukrai'ns'kyj organik zhurnal "Organic UA" (2016), "Organic production: has a chance to overcome famine and global warming", available at: <http://organic.ua> (Accessed 20 May 2016).

7. Pysarenko, V.V. (2016), "Essence of organic farming", available at: http://www.agromage.com/stat_id.php?id=677 (Accessed 20 May 2016).

8. Khodakivs'ka, O.V. (2010), "Energy approach to solving the problem of environmentally sound land use", *Ekonomika APK*, vol. 11, pp. 18—27.

9. Frunza, S.A. (2010), "Provision of investment development of the agrarian sector of the national economy", *Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu*, vol. 17, pp. 101—107.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2016 р.